

FRANSIZ ANAYASA KONSEYİ KARARLARI KRONİĞİ (1994)

*Dr. Kemal GÖZLER**

Aşağıda, Fransız Anayasa Konseyinin (*Conseil constitutionnel*) 1994 yılında verdiği kararlardan önemli görülen sekizi seçilmiştir. Bu kararlardan ilk altısı sadece özetlenmiş, son ikisinin ise kısa bir tahlili yapılmıştır.

1. 13 Ocak 1994 Tarih ve 93-331 DC Sayılı Karar, İl Genel Meclislerinin Yarısının Üç Yılda Bir Yenilenmesine İlişkin Kanun, *Journal officiel*, 18 Ocak 1994, s.924.

Anayasa Konseyi bu kararda, kendisinin Parlamento gibi genel bir takdir yetkisine sahip olmadığına, "*kanunla benimsenen tedbirlerin yasakoyucunun amaçladığı hedeflere tamamen elverişsiz olduğu açıkça anlaşılmadıkça, bu hedeflere başka yollardan ulaşıp ulaşılamayacağına araştırılmasının kendisine düşmediğine*" karar vermiştir. Konsey adı geçen kanunu Anayasaya uygun görmüştür. (Bu karar hakkında bkz.: André Roux'nun Yorumu, in *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, s.343-347).

2. 20 Ocak 1994 Tarih ve 93-334 DC Sayılı Karar, Bazı Ceza Usul Hükümlerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, *Journal officiel*, 26 Ocak 1994, s.1380.

1993 yazında küçük bir kız çocuğunun, daha önce aynı suçtan mahkum olan ama Ceza Kanununun 132-23'üncü maddesinde sayılan tedbirlerden (şartlı salıverme vb.) yararlanarak serbest bırakılan bir suçlu tarafından tecavüz edilip öldürülmesi üzerine, Parlamento, 23 Aralık 1993 tarihinde, benzer suçlardan mahkum olan suçluların Ceza Kanunun söz konusu hükümlerinden yararlanmasına yasaklayan bu kanunu kabul etmiştir. Keza aynı amaçla, kanunda 30 yıllık bir gözetim dönemi de öngörülmüştür. Bu kanun, gerçek anlamda

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

ömür boyu bir hapis cezası ihdas ettiği yolunda eleştirilmiştir. Anayasa Konseyine göre ise, bu kanun Anayasaya **aykırı değildir**; zira "alınan bu tedbir, işlenen suçla açık bir orantısızlık içinde bulunmamaktadır". Dolayısıyla burada Konsey, "açık bir değerlendirme hatası olmadıkça, yasakoyucunun değerlendirmesi yerine kendi değerlendirmesini geçiremeyeceği" yolundaki yerleşik içtihadını bir defa daha tekrarlamıştır.

Diğer yandan aynı kanunun 18'nci maddesi ise, uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizm alanlarında gözaltına alınanların, gözaltına alınmalarından itibaren 72 saat geçmedikçe avukatlarıyla görüşmelerine izin vermemektedir. Anayasa Konseyi bu hükmün savunma hakkına ve eşitlik ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir. Kanun Anayasaya **uygundur**. (Bu karar hakkında bkz.: Thierry S. Renoux'nun Yorumu, in *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, s.353-364).

3. 21 Ocak 1994 Tarih ve 93-333 DC Sayılı Karar, İletişim Özgürlüğüne İlişkin 30 Eylül 1986 Tarih ve 86-1067 Sayılı Kanunu Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Journal Officiel*, 26 Ocak 1994, s.1377.

Söz konusu kanun, bir televizyon şirketi içindeki aynı işletmenin, bu şirket sermayesinin en fazla %49'una sahip olmasına imkan tanımaktadır (Bu sınır, 30 Eylül 1986 tarihli kanuna göre %25 idi). Başvuru sahipleri, bu kanunun radyo-televizyon işletmelerinin aynı elde toplanmasını kolaylaştırdığını, dolayısıyla **çoğulculuk** ilkesine aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Anayasa Konseyi ise bu gerekçeyi reddetmiş, söz konusu kanunun çoğulculuğun gereklerini yerine getirdiği sonucuna varmıştır. Neticede Konsey kanunun Anayasaya **uygun** olduğuna karar vermiştir. (Bu karar hakkında bkz.: Xavier Phillippe'in Yorumu, in *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, s.347-353).

4. 21 Ocak 1994 Tarih ve 93-335 DC Sayılı Karar, Şehircilik ve İnşaat Alanında Çeşitli Hükümlerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Journal officiel*, 25 Ocak 1994, s.1382.

Anayasa Konseyi, bu kanunun 10 ve 23'üncü maddelerinin usul yönünden Anayasaya **aykırı** olduğuna karar vermiştir. Bu maddeler, milletvekillerinin değişiklik önermeleri sonucunda kabul

edilmişlerdir (Anayasa m.44). Konseye göre değişiklik önermeleri tartışılmakta olan metne göre yeni bir konu getirmemeli, değişiklik önermeleri kanun tasarısıyla ilişkili olmalıdır. Oysa bu iki madde hakkında yapılan önermelerin, tartışma konusu olan kanun tasarısıyla hiç bir alakası yoktur. (Bu karar hakkında bkz.: Ferdinand Melin-Soucramanien'in Yorumu, in *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, s.364-370).

5. 31 Mayıs 1994 Tarih ve 94-339 DC Sayılı Karar, Senato İçtüzüğünün 36, 37, 42 ve 49'uncu Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Senato Kararı, *Journal officiel*, 2 Haziran 1994, s.7981.

1958 Anayasasının 61'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, yasama meclislerinin içtüzükleri Anayasa Konseyinin denetimine tabidirler. Anayasa Konseyi, Senato İçtüzüğü değişikliğinin bir hükmünü, senatörleri, anayasal kuralların uygulanmasını isteme hakkından mahrum bıraktığı gerekçesiyle Anayasaya aykırı bulmuştur. (Bu karar hakkında bkz.: Richard Ghevontian'in Yorumu, in *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, s.548-552).

6. 27 Temmuz 1994 Tarih ve 94-343/344 DC Sayılı Karar, Bioetik ile ilgili iki kanun, *Journal officiel*, 29 Temmuz 1994, s.11024.

Anayasa Konseyi bu kararında iki ayrı kanun hakkında yapılan iki ayrı başvuruyu birleştirerek incelemiştir. Kanunlardan biri *insan vücudunun korunmasına*, diğeri ise *insan vücudundan elde edilen ürün ve parçaların kullanılmasına ve bağışlanmasına* ilişkindir. Bu kanunda ayrıca, *tıbbi yollarla dölleme ve doğum öncesi teşhis* konuları da düzenlenmektedir. Anayasa Konseyi bu iki kanunu, insan onuruna saygı, bireysel özgürlük, ailenin hakları, sağlık hakkı, yaşam hakkı ve nesep hakkı açılarından incelenmiş ve söz konusu düzenlemelerin Anayasaya uygun olduğu sonucuna varmıştır. (Bu karar hakkında bkz.: François Luchaire, "Le Conseil constitutionnel et l'assistance médicale à la procréation", *Revue du droit public*, 1994, s.1645-1059. Kararın metni bu makaleye ek olarak verilmiştir: *Ibid.*, p.1059-1062; Bertrand Mathieu, "Bioéthique: un juge constitutionnel réservé face aux défis de la science", *Revue française de droit administratif*, 1994, s.1019-1032).

7. 13 Ocak 1994 Tarih ve 93-329 DC Sayılı Karar

(Özel Okullara Yardım)¹

Başvuru konusu: 21 Ocak 1994 Tarih² ve 94-51 Sayılı Yerel Yönetimlerin Özel Öğretim Kurumlarının Yatırımlarına Yardım Koşulları Hakkında Kanun, Kabul tarihi: Millet Meclisinde, 27 Haziran 1993; Senatoda, 14 Kasım 1993 (*Journal officiel*, 22 Ocak 1994, s.1152).

Başvuruyu yapanlar: Sosyalist Partili 60 milletvekili ve 61 senatör (Anayasa, m.61/2).

Uygulanan anayasal hükümler: 1958 Anayasası, m.2; 1946 Anayasasının Başlangıcı (*Laiklik ve eşitlik ilkeleri*).

Sonuç: Anayasa Konseyi bu kanunun 2'nci maddesinin anayasaya aykırı olduğuna karar vermiştir.

Fransa'da eğitim ve öğretim bir kamu hizmetidir. Ama bu hizmet, devlet tekelinde değildir. Kamu öğretim kurumlarının yanında özel öğretim kurumları da mevcuttur. İlk ve orta dereceli özel öğretim kurumlarına iki milyondan fazla öğrenci devam etmektedir. Bu sayı ilk ve orta öğrenim öğrenci nüfusunun %17'sini oluşturmaktadır³. Ayrıca belirtelim ki, özel ilk ve orta öğretimde Katolik kilisesinin özel bir ağırlığı vardır. Zira özel okullara devam eden öğrenci nüfusunun %93'ü Katolik kilisesine bağlı okullara devam etmektedir⁴.

15 Mart 1850 tarihli "*Falloux Kanunu*"nun 69'uncu maddesi, illerin ve beldelerin, özel orta öğretim kurumlarının yatırımlarına yardım yapmasına imkan tanımakta, ama bu yardım miktarını söz konusu okulların giderlerinin %10'uyla sınırlamaktadır.

1. *Journal officiel*, 15 Ocak 1994, s.829. Kararın metni ayrıca *Revue du droit public*, 1994, s.627-633 ve *Revue française de droit administratif*, 1994, s.225-227'de de bulunabilir.
2. Fransa'da kanunların anayasaya uygunluk denetimi, onların Cumhurbaşkanıca yayınlanmalarından (Anayasa, m.10) önce yapılmaktadır (m.61). Bu nedenle kanunlar, Anayasa Konseyinin onlar üzerine verdiği kararların tarihlerinden daha sonraki bir tarihi taşımaktadırlar. Örneğimizde de görüldüğü gibi, Anayasa Konseyi kararı 13 Ocak 1994, bu kararın üzerine verildiği kanun ise 21 Ocak 1994 tarihlidir.
3. Sayılar için bakınız: INSEE, *Annuaire statistique de la France: 1991-92*, s.292. 1992-93 öğretim yılında özel ilkokullara devam eden öğrenci sayısının bu düzeydeki toplam öğrenci sayısına oranı %15,7, özel ortaokul ve liselere devam eden öğrenci sayısının bu düzeydeki toplam öğrenci sayısına oranı ise %20,6'dır (Dominique et Michel Fremy, *Quid*, Paris, Loberet Laffon, 1994, s.1250).
4. Özel ilkokul öğrenci nüfusunun %97,6'sı ve özel ortaokul ve lise öğrenci nüfusunun ise %88,9'u Katolik kilisesi okullarına devam etmektedir (Guy Michaud et Alain Kimmel, *Le nouveau guide France*, Paris, Hachette, 1991, s.179).

1993 genel seçimlerinde sağ partiler, özel ilk ve orta öğretim kurumlarına yerel yönetimlerin istedikleri kadar yardım yapabilmelerine imkan sağlayacaklarını vaad etmişlerdir. Bu genel seçimlerde, sağ partiler Millet Meclisinde ezici bir çoğunluk elde etmişlerdir. Bu amaçla, 27 Haziran 1993'te Millet Meclisinde ve 14 Aralık 1993'te de Senatoda kabul edilen bu kanun, yerel yönetimlerin özel öğretim kurumlarının yatırımlarına *istedikleri kadar* yardım etmelerine izin veriyordu. Böylece 144 yıllık "*Falloux Kanunu*" zimnen ilga ediliyordu.

Sosyalist Partili 60 milletvekili ve 61 senatör Anayasa Konseyine bu kanun aleyhinde başvuruda bulunmuşlardır. Başvurucular, daha birçok gerekçe yanında, söz konusu kanunun 2'nci maddesinin Anayasal değerde olan *eşitlik* ve *laiklik* ilkelerine aykırı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Sosyalist partili milletvekili ve senatörlere göre, bir kere, adı geçen kanun Fransız Anayasasının 2'nci maddesinde belirtilen *laiklik ilkesine* aykırıydı; zira, kanun söz konusu yardımların Katolik kilisesine bağlı olan özel okullara yapılmasını yasaklamıyordu. Diğer yandan, davacılar göre, adı geçen kanun *eşitlik ilkesine* de aykırıydı; zira, yerel yönetimlerin yapacakları yardım sonucu özel öğretim kurumları, kamu öğretim kurumları karşısında daha avantajlı duruma gelebileceklerdi.

Anayasa Konseyi, başvuru konusu yapılan kanunu *laiklik ilkesine* aykırı bulmamıştır. Konsey, öteden beri, kamu idarelerinin özel öğretim kurumlarına yardım yapabileceklerini kabul etmektedir⁵. Konseye göre, "yasakoyucu, kamu idarelerinin özel öğretim kurumlarına, onların öğretim hizmetlerinin yerine getirilmesine yaptıkları katkının niteliği ve önemine göre yardım yapmasını öngörebilir."

Buna karşın Anayasa Konseyi, söz konusu kanunun 2'nci maddesinin anayasal değerde olan *eşitlik ilkesine* aykırı olduğuna karar vermiştir.

İlk önce Konsey, 18 Ocak 1985 tarihli kararındaki⁶ bir paragrafı aşağı yukarı kelimesi kelimesine alıntılıyarak,

5. Keza Anayasa Komseyi 23 Kasım 1977 tarihli kararıyla "1946 Anayasasının Başlangıcında belirtilen 'her derecede laik ve bedava kamu öğretiminin örgütlenmesinin devletin bir görevi olduğu' hükmünün, özel öğretimin varlığı ve keza devletin bu öğretime yardım etmesi imkanını dışlamadığına" karar vermiştir (*Recueil des décisions du Conseil constitutionnel*, 1977, s.42). (Not. 1946 Anayasasının Başlangıcı, kendisine 1958 Anayasası atf yapığundan, anayasallık bloğunun içinde olarak kabul edilmektedir).

6. *Recueil des décisions du Conseil constitutionnel*, 1985, s.36.

"yerel yönetimlerin serbest yönetimi ilkesi anayasal değerde bir ilke olsa da, yasakoyucunun çıkaracağı kuralların, öğretim özgürlüğünün kullanılması hakkında bir kanunun uygulanmasının temel koşullarını yerel yönetimlerin kararlarına bağlayamayacağı ve dolayısıyla bu koşulların ülke genelinde değişik olması sonucunu doğuramayacağını",

hatırlatmıştır.

Diğer yandan Konsey, eşitlik ilkesine uygun olabilmesi için, *"yapılacak yardımların objektif ölçütlere uygun olmasının"* gerekli olduğuna hükmetmiştir.

Daha sonra Konsey, eşitlik ilkesi açısından başvuru konusu olan kanunun 2'nci maddesini incelemiş ve bu maddenin *iki tür eşitsizliğe* yol açabileceği sonucuna varmıştır.

Konseye göre bir kere, söz konusu kanun, *özel öğretim kurumlarının kendi aralarında eşitsizlik yaratabilecektir*. Zira, başvuru konusu olan kanunun 2'nci maddesi bir yerel idareye, belirli bir özel öğretim kurumuna yardım yapmayı kabul etmesine, ama diğer bir özel öğretim kurumuna ise bu yardımı reddetmesine olanak tanımaktadır. Gerçekten de Konsey,

"kanunun 2'nci maddesinin, yerel yönetimlerin yardımlarının verilmesi ve bunların miktarlarının tesbiti için istenen koşullar bakımından, benzer durumda bulunan özel öğretim kurumları arasındaki eşitlik ilkesinin sağlanması için gerekli güvenceleri taşımadığını"

gözlemlemiştir.

Diğer yandan Konsey, söz konusu kanunun 2'nci maddesinin, *özel öğretim kurumları ile kamu öğretim kurumları arasında da, eşitsizlik doğurabileceği kanaatindedir*. Zira Konseye göre,

"yasakoyucu özellikle, kamu öğretim kurumlarının üstlendikleri kendine has yükümlülükler bakımından, onların zararına eşitlik ilkesinin bozulmasına karşı, bu kurumun korunması için gerekli güvenceleri öngörmelidir."

Oysa Konsey,

"başvuru konusu olan kanunun 2'nci maddesi hükümlerinin, özel öğretim kurumlarını kamu öğretim kurumlarına göre daha iyi bir durumda bulunmalarını önleyecek yeterli güvenceler taşımadığını"

saptamıştır.

Sonuçta Anayasa Konseyi başvuru konusu olan *kanunun 2'nci maddesinin Anayasaya aykırı olduğuna* karar vermiştir.

Bu kararın eleştirileri için bkz.:

- Louis Favoreu, "Jurisprudence du Conseil constitutionnel", *Revue française du droit constitutionnel*, 1994, n° 17, s.325-343. (Profesör Favoreu, bu kararı özellikle özel öğretim kurumlarıyla kamu öğretim kurumları arasında eşitlik ilkesinin aranması açısından şiddetle eleştirmektedir. Ona göre, bu iki kurum farklı durumda bulunmaktadır, dolayısıyla farklı işleme tabi tutulabilirler. Dahası Fransa'da bedava ve laik kamu öğretimini sağlamak, yerel yönetimleri değil, devletin üzerine düşmektedir. Özellikle bkz. *Ibid*, s.335-337).

- François Luchaire, "L'abrogation de la loi Falloux devant le juge constitutionnel", *Revue du droit public*, 1994, n° 4, s.609-634.

- Bruno Genevois, "Le principe d'égalité et la libre administration des collectivités territoriales", *Revue française de droit administratif*, 1994, s.209-227.

- Jean-Paul Costa, "Etablissements d'enseignements privés", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1994, s.132-139.

8. 29 Temmuz 1994 Tarih ve 94-345 DC Sayılı Karar

(Fransız Dilinin Kullanılması)⁷

Başvuru konusu: 4 Ağustos 1994 Tarih ve 94-665 Sayılı Fransız dilinin Kullanılması Hakkında Kanun ("Toubon Kanunu"). Kabul tarihi: Millet Meclisinde, 30 Haziran 1994; Senatoda, 1 Temmuz 1994 (*Journal officiel*, 5 Ağustos 1994, s.11392-11395).

Başvuruyu yapanlar: Sosyalist Partili 60 Milletvekili (Anayasa, m.61/2.)

Uygulanan anayasal hükümler: 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 11'nci maddesi (*Düşünce ve kanaatlerin serbestçe iletişimi ilkesi*).

Sonuç: Anayasa Konseyi kanunun çeşitli maddelerinin anayasaya aykırı olduğuna karar vermiştir.

Fransa'da çeşitli alanlarda Fransızcanın kullanılması zorunluluğu eskiden beri hukuki metinlere konu olmuştur⁸. İnci François tarafından çıkarılan 1 Ağustos 1539 tarihli bir emirname, Fransız di-

7. *Journal officiel*, 2 Ağustos 1994. Kararın metni ayrıca *Revue du droit public*, 1994, s.1673-1678'de de bulunabilir.

8. Bu konuda bakınız: Jean-Pierre Camby, "Le Conseil constitutionnel et la langue française", *Revue du droit public*, 1994, s.1663-64.

linin kullanılmasını adli dil olarak zorunlu kılıyordu. II'nci yılın *thermidor* ayının 2'sinde çıkarılan bir kanun ise, aynı zorunluluğu getiriyor, ama bundan özel kişilerin kendi aralarındaki irade beyanlarıyla oluşan işlemleri hariç bırakıyordu. 2 Şubat 1919 tarihli bir karar, Fransızcanın Alsace-Lorraine'de adli dil olduğunu ilan ediyordu. 31 Aralık 1975 tarihli kanun ise, bir ürünün reklamı, kullanım kılavuzu, makbuzu ve keza iş sözleşmesi, işçi alma ilanları gibi çeşitli alanlarda Fransız dilinin kullanılmasını zorunlu kılıyordu. Tüm bu hallerde yabancı bir kelimenin kullanılması, onun Bakanlık Terminoloji Komisyonlarınca onaylanmış Fransızca bir karşılığının olması durumunda yasaklanıyordu (11 Mart 1986 tarihli kararname). Ayrıca, 25 Haziran 1992 tarihli anayasa değişikliği ile 1958 Anayasasının 2'nci maddesine "Cumhuriyetin dilinin Fransızca olduğu" hükmü ilave ediliyordu.

Fransız mahkemeleri de çeşitli tarihlerde verdikleri kararlarla Fransızcanın adli alanda zorunlu olarak kullanılmasını şart koşmuşlardır. Fransız Yargıtayı, 4 Ağustos 1859 tarihli *Giorgi c. Masopino* kararında, Korsika'da Fransız dilinin kullanılması istemiştir. Keza aynı mahkeme, 15 Ağustos 1875 tarihli *Renucci* kararında ise bir kamu görevlisi tarafından yabancı dilde kaleme alınan işlemlerin yokluğuna hükmetmiştir. Fransız Danıştay da, 22 Kasım 1985 tarihli *Quilleverre* kararında Bretonca⁹ kaleme alınan bir dava dilekçesinin incelenemeyeceğine karar vermiştir¹⁰.

Kültür Bakanı Jacques Toubon'un hazırladığı ve 30 Haziran 1994'te Millet Meclisinde ve 1 Temmuz 1994'te de Senatoda kabul edilen "*Fransız Dilinin Kullanılması Hakkında Kanun*", 31 Aralık 1985 tarihli yukarıda anılan kanunu ilga ederek, bu alanı tamamıyla yeniden düzenlemektedir.

Bu kanunun 2'nci maddesi, Fransızcanın kullanılmasını, "*hizmet ürün ve malların adlandırılması, sunumu, kullanma kılavuzu, garanti koşullarının kapsamı ve tarifi ve keza fatura ve makbuzları için*" zorunlu hale getirmektedir. Aynı zorunluluk, her türlü reklama (m.2/2) ve kamuya açık yerlerde ve toplu taşıma araçlarında yapılan veya asılan ilan ve bildirimlere (m.3) de uygulanmaktadır.

9. Fransa'nın batısında *Bretagne* bölgesinde (başkenti Rennes) konuşulan bir bölgesel dil.

10. *Recueil des décisions du Conseil d'Etat*, 1985, s.333-340.

Diğer yandan, bu kanunun 6'ncı maddesi, Fransa'da düzenlenen bilimsel toplantı ve kongrelere her katılanın "*Fransızca konuşma hakkına*" sahip olduğunu ilan etmektedir. Keza, bu toplantı ve kongreler sonucunda yayınlanacak yabancı dilde olan bildiri ve belgelere "*en azından bir Fransızca özetlerinin eşlik etmesini*" öngörmektedir.

Dahası kanun, bir kamu tüzel kişisi tarafından sübvansé edilen "*öğretim ve araştırma çalışmalarının*", Araştırma Bakanının vereceği özel izin dışında, Fransızca yayınlanmasını, eğer yabancı bir dilde gerçekleştirilmişlerse Fransızcaya da çevrilip yayınlanmalarını şart koşmaktadır (m.7/2).

Ayrıca kanunun 11'nci maddesi, öğretim dilinin Fransızca olduğunu, birtakım istisnalar dışında, özel veya kamu öğretim kurumlarında yapılan sınavların ve savunulan yüksek lisans ve doktora tezlerinin Fransızca olmasını zorunlu hale getirmektedir.

Başkaca kanun, iş sözleşmelerinin, işletmelerin içtüzüklerinin, ücretliler için yükümlülük taşıyan tüm belgelerin, toplu iş sözleşmelerinin, gazetelerde yayınlanan işçi arama ilanlarının Fransızca olmasını öngörmektedir (m.8 ve 9).

Nihayet kanun, orjinal versiyondaki filmler, müzik eserleri ve dini ayinler dışındaki radyo televizyon yayınlarının Fransızca olmasını da zorunlu kılmaktadır (m.12).

Belirtelim ki, kanun bu alanlarda sadece *Fransızcanın kullanılmasını zorunlu kılmıyor, aynı zamanda bu dilin içeriğini de belirliyordu*. Kanun yukarıda sayılan alanlarda zorunlu olarak kullanılacak Fransızca dilinde, *resmi terminoloji komisyonlarınca*¹¹ *onaylanan Fransızca karşılıkları mevcutsa, tüm yabancı kelimelerin kullanılmasını yasaklıyordu*. Böylece kodifiye edilmiş bir Fransız dili oluşuyordu.

Sosyalist Partili 60 milletvekili, 1 Temmuz 1994 tarihinde, bu kanun hakkında, yukarıda sayılan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Konseyine başvurmuşlardır.

11. 11 Mart 1986 tarihli Kararınameye göre oluşturulan, Bakanlık Terminoloji Komisyonları Fransızcaya giren yabancı kelimelere Fransızca karşılıklar önermekte, bu öneriler ise bir bakanlık kararı ile onaylanmaktadır. Bu çalışmalar sayesinde *Délégation générale à la langue française*, bir "Fransız dilinde resmi terimler sözlüğü" yayınlamıştır (*Dictionnaire des termes officiels de la langue française*, Paris, Journal officiel, 461 sayfa).

Konsej 29 Temmuz 1994 tarihli kararında bu kanunun *çeşitli hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğuna*, ve özellikle Devletin kodifiye edilmiş bir Fransızcanın kullanımını zorunlu kılamayacağına karar vermiştir.

Anayasa Konseyi, sorunu, *1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi*¹²'nin 11'nci maddesinde ilan edilen "*düşünce ve kanaatlerin serbest iletişimi özgürlüğü*"nden hareketle çözmektedir. Konseye göre iletişim özgürlüğü, "herkesin düşüncelerini istediği terimlerle ifade etme özgürlüğünü" de içermektedir. Diğer bir anlatımla, Konsey, bir mesajın içeriği ile ifade ediliş biçiminin birbirinden ayrılamayacağı görüşündedir. Ona göre, ifade özgürlüğü, sadece düşünce ve kanaatlerin yayılması imkanını değil, aynı zamanda dar anlamda ifadeyi, yani dili de kapsar.

Konsej ilk önce,

"yasakoyucunun, dilin içeriğine ilişkin olarak, kamu hukuku tüzel kişilerine ve bir kamu hizmeti ifa eden özel hukuk kişilerine resmi bir terminolojinin kullanılması zorunluluğunu getirebileceğini"¹³

kabul etmektedir.

Ne var ki Konseye göre,

"yasakoyucu, 1789 Bildirgesinin 11'nci maddesini ihlal etmeden, kamu hizmetinin ifası dışında, özel kişilere, resmi terminoloji olarak idari yoldan belirlenen bazı ifade ve kelimelerin kullanmaları zorunluluğunu yaptırım tehdidi altında öngöremez."

Konsej bu açıdan "Toubon Kanunu"nu inceleyerek şu sonuçlara varmaktadır.

Bir kere, Anayasa Konseyine göre, "*kamu hukuku tüzel kişilere ve kamu hizmeti yerine getiren özel kişilerin dışındaki başka kişilere uygulandığı ölçüde*" afişlerin, duyuruların, garanti belgelerinin, faturaların, kullanma kılavuzlarının, işçi bulma ilanlarının, işletmelerin içtüzüklerinin... Fransız dilinde yazılmaları zorunluluğunun getirilmesi Anayasaya aykırıdır.

12. Bu vesileyle hatırlatalım ki, 1789 Bildirgesi, kendisine 1958 Anayasası atf yapıldığından, anayasallık bloğuna dahil olarak kabul edilmektedir.

13. Konsey, radyo ve televizyon alanında bu ayrımı yapmamaktadır. Ona göre, "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 11'nci maddesi tarafından ilan edilen ifade ve düşünce özgürlüğü açısından, yasakoyucu, yaptırım tehdidi altında, ister özel ister kamu olsun radyo ve televizyon hizmet ve kurumlarına benzer yükümlülüğü getiremez."

Diğer yandan Konsey, iş sözleşmeleri, ücretliler için yükümlülük taşıyan belgeler, toplu iş sözleşmeleri gibi belgelerin Fransızca olması zorunluluğunun getirilmesini Anayasaya aykırı olarak görmemektedir. Bununla birlikte, Konseye göre, söz konusu Fransız dilinin içinde yabancı kelimeler kullanılmasının yasaklanması ise Anayasaya aykırıdır.

Konsey ayrıca, kanunun bir kamu tüzel kişisi tarafından sübvansive edilen öğretim ve araştırma çalışmalarının Fransızca yayınlanmasını ve eğer bir yabancı dilde gerçekleştirilmişlerse bir Fransızca çevirilerinin de yayınlanmasını şart koşan 7'nci maddesinin 2'nci fıkrasını *"araştırma ve öğretim alanında iletişim ve ifade özgürlüğünün kullanılmasına dokunduğu"* kanaatine varmıştır. Dahası Konseye göre, Araştırma Bakanın vereceği özel izin, Anayasaya aykırılığı ortadan kaldırmamaktadır; zira bu hüküm, *"özellikle çalışmaların pedagojik ve bilimsel açıdan değerlendirilmesine ilişkin hiçbir koşul taşımamaktadır."*

Diğer noktalardan ise Konsey, kanunu Anayasaya aykırı olarak görmemiştir. Kanun, Anayasa Konseyinin Anayasaya aykırı olduğunu beyan ettiği hükümleri dışında, Cumhurbaşkanı tarafından 4 Ağustos 1994 tarihinde isdar edilmiş ve 5 Ağustos 1994 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir¹⁴.

14. *Journal officiel*, 5 Ağustos 1994, s.11392-11395.